

“Оқулық” Республикалық Ғылыми- практикалық Орталығы

Оқу әдебиеті сарапшыларының
әдеттегі жіберетін қателіктері және
оларды болдырмаудың ұсынымдары

«Оқулық» РҒПО жетекші сарапшысы
Ришад Каюмович Михалев

"Бастауыш білім беру кез келген білім беру жүйесінде маңызды орын алады, ол балалар мен жасөспірімдерді тәрбиелеу арқылы қоғамның дамуына өз үлесін қосуға бірегей мүмкіндік береді" (ЮНЕСКО, 2011).

Әлемнің 10 елінде жүргізілген зерттеулер бастауыш мектептің мақсаттары мен міндеттері кеңейіп, күшеюін көрсетеді

Білім берудің бастауыш деңгейіне арналған оқу ресурстарының ықпалы:

Оқушыларға фактологиялық білім беру, яғни -олар баланың ойлау қабілетін қоршаған ортадағы құбылыстар мен процестердің себеп-салдарлық байланыстарын түсіну деңгейіне дейін көтереді.

Балаға білім беру, яғни -ойлау және таным дағдыларын дамытатын интерактивті және оқушыға бағытталған оқыту.

Оқу, жазу және санау ғана емес, сонымен қатар -жас мүмкіндіктеріне сәйкес жиналған ақпаратты іздеу, талдау және түсіндіру дағдылары.

Сондықтан да сарапшылардың қажырлы жұмысы өте маңызды, олардың жұмысындағы кемшіліктер оқу процесінің сапасына әсер етеді.

Қателерді, кемшіліктерді толық көрмеу (жүргізілген сараптамалардың қорытындысы бойынша)

Оқу әдебиетіндегі кемшіліктердің түрлері

1. Оқулық тұжырымдамасындағы кемшіліктер - 15%
2. Типтік оқу бағдарламасына сәйкес келмеуімен байланысты кемшіліктер - 15%
3. Дидактикалық аппараттағы кемшіліктер - 30%
4. Әдістемелік аппараттағы кемшіліктер - 25 %
5. Емледегі кемшіліктер - 15%

Оқулық тұжырымдамасындағы кемшіліктер

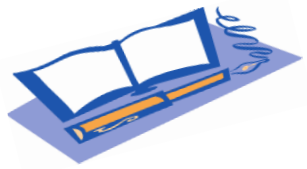
Бұл ең маңызды кемшіліктер, олар

- оқулықтарды және ОӘК жобалау кезінде қазіргі білім берудің іс-әрекет концепциясын, заманауи тәсілдерді түсінудің жеткіліксіздігін көрсетеді;
- оқулықтың дидактикалық мазмұнын қалыптастыру кезінде жалпы стратегия мен тактика мәселелері бойынша тәсілдерді қолдану және оқулықтың бөлімдері мен параграфтарында оның әдістемелік аппаратының бағыттылығы бойынша авторлық топтардың ішінде өзара келісімнің жоқтығын көрсетеді

Бұл әсіресе бірнеше адамнан тұратын авторлық топ жұмыс істеген кезде маңызды. 15 құрайды %

- Тұжырымдаманың сараптамалық талдауының болмауы қорытындылардың фрагменттілігіне әкеледі және оқулық мазмұнын тұтас бағалауын бұрмалайды.

**Оқулықтардың осы кемшіліктерін анықтау үшін сарапшылар
МЖМБС жақсы білуі қажет**

Типтік оқу бағдарламасына толық сәйкес келмеумен байланысты кемшіліктер.

Олар,
авторлар оқу бағдарламасын жеткіліксіз зерделейтіні,
оқу мақсаттарын толық түсінбейтіні,
ЖМБ және ҚГБ оқу бағдарламаларын ажырата алмайтыны,
оқыту бағыттары бойынша нысаналы компоненттерді жеткіліксіз іске асыра алмайтыны, -
туралы айтады. 15 құрайды%

1. Оқу материалын баяндауда оқулықтардың параграфында оқыту мақсатына сәйкес дәлдік, дәйектілік, жүйеліліктің бар-жоғын, көлемін талдау керек
2. Оқулық әлемнің тұтас бейнесін түсініп, ғылыми танымның негізгі ғылымы мен әдістері, олардың өзара байланысы туралы түсініктерді қалыптастыра ма?

Типтік оқу бағдарламасына толық сәйкес келмеумен байланысты кемшіліктер.

3. Оқулықтардың мазмұнында әлемнің қазіргі ғылыми көрінісі жеткілікті ме (иерархия: заңдар-заңдылықтар-ғылыми теориялар-ғылыми гипотезалар - ғылыми ұғымдар-фактілер)?
4. Қазіргі педагогикалық тәсілдерді, әсіресе жүйелі-іс-әрекеттік, жеке тұлғаға бағытталған және құзыреттілік тәсілдерді іске асыру деңгейі қолайлы ма?
5. Тақырыптар мен бөлімдердің атауында бұрмалаушылық жоқ па (ағылшын тілі, химия, география, биология оқулықтарында болды)?
6. Келесі сыныптарда, білімнің спиральді өсу тәртібімен құрылуы тиіс оқулықтардың оқу мазмұнындағы сабақтастық қағидасы бұзылмайды ма (ерекше назар)?

Оқу бағдарламасын, ұзақ мерзімді жоспарды, оның барлық бөлімдерін зерделеуге ерекше назар аудару

Дидактикалық аппараттағы кемшіліктер

Олар, қазіргі заманғы жобалау технологияларын заманауи педагогикалық тәсілдерін жобалаудағы жүйелік тәсілдерін сыни ойлаудың стратегиялары, әдістері, тәсілдері және таным заңдылықтарының таксономия құралдарын, жеткіліксіз меңгеретінін көрсетеді. 30% құрайды.

Сарапшының рөлі

1 Ол, білім алушыны жалпы пән бойынша оқу ресурстарында, өзіндік оқу-танымдық іс-әрекет процесі бойынша бағдарлаудан тұратын, оқулықтағы бағыттау функциясының қалай көрсетілгенін көруге тиіс

2. Ол, оқулықта оқыту аппаратының стратегиясы немесе жеке тақырыптар қалай ойластырылғанын көруге тиіс. Педагогикалық, психологиялық тәсілдер мен жас ерекшеліктеріне сәйкес оқулықтың оқыту кешенінің тұжырымдамалық мақсаты, логикалық және жан-жақты бағыттылығы бар ма? Дағдыларды дамытуға қалай назар аударылады?

Дидактикалық аппараттағы кемшіліктер

3. Оқулықтардың, жекелеген тақырыптар мен параграфтардың мазмұнында жаңалығы бар ма, оның қызметтік сипаты бар ма, таксономиялық және STEAM-тәсілдер пайдаланылды ма, әлде жай ғана репродуктивті ме?
4. Сарапшы, негізгі ұғымдардың, терминдердің, анықтамалардың жүйесі бар-жоқтығын, маңызды жаңа анықтамалар мен терминдер ерекшеленуін көруге тиіс.
5. Оқу мазмұнының құрылымында жүйеліліктің, тақырыптар мен бөлімдерде қорытындылардың бар-жоқтығын анықтауы қажет.
6. Көрнекі кешен берілуі: тапсырмасы берілмеген түсініксіз иллюстрациялар, сапасыз суреттер, схемалар жоқ па? Түсіндірме бөлігі қандай? Графикалық иллюстрациялар мен кестелерде ескірген деректер жоқ па?

Дидактикалық аппараттағы кемшіліктер

7. Пән бойынша жаңа және жаңашыл технологиялар туралы ақпарат жеткілікті ме, пәнаралық және пәнішілік ықпалдасу бар ма?

8. Оқулықтардың оқу материалының блоктарын баяндаудың тілі мен стилистикасы ғылыми, пәндік және стилистикалық ерекшеліктердің талаптарына сәйкес келе ме?

9. Мәтіндерді орыс тілінен қазақ тіліне және қазақ тілінен орыс тіліне аудару сапалы ма, аударма кезінде терминдер дәл аударылған бе, шетелдік сөздерді пайдалану дұрыс па?

10. Кейбір заманауи оқулықтар иллюстрациялармен толықтырылғандықтан альбомдарға ұқсас, немесе олар мәтіндегі кестелердің көптігіне байланысты статистикалық жинақтарға ұқсас.

Дидактикалық кешен-зерттеудің басты объектісі

Дидактикалық аппараттағы кемшіліктер

Олар қалыпты ойлау үлгісін, тапсырмалар мен жаттығуларды әзірлеу кезінде шығармашылық тәсілдің жоқтығын, әзірлеушілердің кең әдістемелік ой-өрісінің және ойлауының жоқтығын көрсетеді. 25% құрайды.

Сарапшыларға шешу керек:

- 1) Дамытушы, шығармашылық, көп деңгейлі тапсырмалар мен мысалдар жүйесі, өз бетінше білім алу процесінің мотивациясы қалай көрсетілген?
- 2) Іс-әрекет сипатындағы практикалық жұмыстар жеткілікті ме, жобалық, практикалық-бағытталған, зерттеу, өлкетану сипатындағы тапсырмалар бар ма?
- 3) Ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың санаттары, психологиялық, жас ерекшеліктері есепке алынады ма?

Әдістемелік аппараттағы кемшіліктер

4) әдістемелік тұрғыдан білім алушылар үшін түсініксіз тұжырымдалған тапсырмалар, мысалдар мен жаттығулар жоқ па?5) қоса берілген жекелеген иллюстрациялардың оқу мәтініне сәйкес келмеуі немесе оларды пайдалану сәтсіз бе?6) карталар, фотосуреттер, суреттер, схемалар және басқа да иллюстрациялық материалдардың сапасы қандай?

Емледегі кемшіліктер

Олар тілдік сауаттылықтың жеткіліксіз деңгейін көрсетеді (қазақ және орыс тілдері бойынша). 15 құрайды %

Грамматикалық, орфографиялық, стилистикалық және пунктуациялық қателердің көп болуы – үрейлі көрсеткіш, олар оқулықтарда болмауы тиіс. Олар болған жағдайда оқулықты әрі қарай сараптауға жібермеу туралы пікір айтылды

Сарапшылардың жұмысындағы жұмыс құжаттарымен кемшіліктер

Критерийлерді, олардың мазмұнын, бағалау рәсімдерін, шешімдер қабылдауды толық зерделеу жеткіліксіз (оқулықтар мазмұнын объективті емес, формальды талдаудың себебі)

Оқу басылымдарын (оқулықтар мен ОӘК түрлері) критерийлер бойынша бағалау, бағалаудың 4 деңгейлі шкаласы:

- 1) оқу басылымы өлшем параметрлеріне толық сәйкес келмеген жағдайда 0 балл қойылады
- 2) критерийлерге ішінара және елеулі сәйкессіздіктер кезінде 1 балл қойылады
- 3) өлшемге сәйкес, бірақ жекелеген ескертулер болған жағдайда 2 балл қойылады
- 4) оқу басылымының өлшем параметрлеріне толық сәйкес келген жағдайда 3 балл қойылады

Бағалау критерийі бойынша 3 балдан төмен қойылған жағдайда, "Ескерту" бағанында сарапшылар нақты және қысқаша төмендеу себептерін негіздейді. Қателер жиынтығында төмендеу себептері егжей-тегжейлі көрсетіледі.

Оқулыққа қойылған бағалау балдарын өңдеу:

- 1) 1-бөлімдегі 9-бөлімшенің әрқайсысының баллының орташа мәні анықталады;
- 2) 2 бөлімнің 10 дидактикалық функциясының әрқайсысы бойынша балдың орташа мәні анықталады;
- 3) орташа арифметикалық сан 1-ші және 2- бөлімдер бойынша жеке есептеледі;
- 4) оқу басылымының орташа балы анықталады (екі бөлімнің орта есебі бойынша). Алынған сан тұтасталмайды

3 сарапшы жұмыс істеген жағдайда, олардың орташа бағалары негізінде осы оқулық бойынша сараптамалық топтың бағасы болып табылатын, орташа балл анықталады

Оқу басылымдары (оқулықтар мен ОӘК түрлері) бойынша сараптамалық шешімдер қабылдау:

- 1) оқу басылымы 0-ден 1,3 балға дейінгі орташа баға алған кезде білім беру ұйымдарында пайдалануға ұсынылмайды
- 2) оқу басылымы орташа баға 1,4-тен 2,7 баллға дейін болған жағдайда пысықтауға жіберіледі
- 3) оқу басылымын орташа бағасы 2,8-ден 3 балға дейін болған жағдайда білім беру ұйымдарында пайдалануға ұсынылады

Сарапшылардың жұмысында құжаттармен жұмыс жасаудағы кемшіліктері

- 1) оқулық пен ОӘК оқу материалын терең талдамау және үстіртін қарау (сондықтан қате белгісіз және көрсетілмеген болып қалады)
- 2) сараптамалық шешімдегі кемшіліктердің толық көрсетілмеуі, олар бірнеше рет қайталанады, бағалау қорытындыларына талдауы әрдайым берілмейді.
- 3) төмен баллдар, а берілген аргументтердің әлсіздігі, ескертулердің критерийлерге сәйкес келмеуі
- 4) кемшіліктер мен қателерді жүйелеу жоқ - "қателер жинағы" бөлімі оқулық бойынша ескертулерді түсіну блогы болып табылады, қателерді топтастыру қажет.
- 5) сарапшылардың өзі сараптама материалдарында емлелік қателерге жол беріледі
- 6) сараптама материалдарын тапсыру мерзімдерін бұзу (нәтижесінде - асығыстық және объективсіздік)
- 7) емленуі бойынша қателерді және техникалық қателерді түзетуге баса назар аудару

Сарапшылардың жұмысында құжаттармен жұмыс жасаудағы кемшіліктері

Сарапшылардың жіберетін қателері:(оларды баспасөз және қоғам анықтады.....)

-бастауыш мектеп үшін математика және табиғи цикл оқулықтары мазмұнындағы мәтіннің күрделі тілі, жоғары сыныптарға арналған материалдар кездеседі- пәнаралық сипаттағы оқу мәтіндеріндегі фактологиялық қателер (тілдік пәндер бойынша)

- әлемдегі тарихи процестер мен оқиғалардың мазмұнын бейнелеудегі және бағалаудағы дәлсіздіктер

-- математика оқулықтарындағы қателер (мысалдарды шешудегі есептерде, көбейту кестесінде)

Жаңа оқулықтардағы базалық құндылықтарды талдаудағы кемшіліктер

- 1) Заманауи оқушының тұлғасын тәрбиелеу міндеттерінің жеткіліксіз зерделенуі
- 2) қазақстандық, азаматтық бірегейлікті дамыту мәселелерін талдаудың әлсіздігі
- 3) өлкетану, туған өлкенің экологиясы мәселелеріне тиісті көңіл бөлінбеуі
- 4) конфессияаралық мәдениетті дамыту үшін ақпараттық компоненттердің зерттелмеуі
- 5) Қазақстан халқының көпмәдениеттілігі, білім алушылардың толеранттылығын, ұлтаралық диалогқа қабілеттілігін қалыптастыру мәселелері жеткілікті бағаланбауы
- 6) мазмұнында этикалық және эстетикалық мәдениеттің сақталуы мен дамуына тиісті назар аударылмауы

Сараптамалық топқа ұсыныстар

Ғылыми жетекшіге қойылатын талап:

оқулық пен ОӘК оқу мазмұнының тұжырымдамасын терең бағалау,

сараптамалық топтың ғылыми және әдістемелік басшылығын күшейту, жақсарту

пәндік топта қорытынды сараптамалық шешімді талқылау

Сарапшы-мұғалімдерден талап етіледі:

практик-мұғалім тұрғысынан оқу әдебиетін мұқият зерттеу

жаңа оқулықтар мен ОӘК оқу мазмұнын сыни талдау, сараптамалық топтағы пікірталас-талқылау (олар мүмкін және міндетті болуы керек, одан қашудың қажеті жоқ, топтың барлық қорытынды шешімдерін талқылау керек, сұрақ қою керек – "Біз бәрін көрдік бе"?)

Сарапшыға ұсыныстар

- 1) жаңа оқулықтар мен ОӘК-де заманауи технологияларды қолдану тиімділігі және оқулық мазмұнында заманауи педагогикалық тәсілдерді іске асыру деңгейін талдау
- 2) оқыту кешенінің әртүрлілігін жетік білу және ажырату: жобалық, практикалық бағыттылығы, эксперименттік, зерттеу және т. б. Тапсырмалар
- 3) біздің дәстүрлі құндылықтарымызды, гендерлік мәселелерді, қала мен ауылдағы халықтың өмірі мен қызмет түрлерін көрсететін жағдайларды тепе-тең және жеткілікті дәрежеде талдау
- 4) пәндік-спецификалық ерекшеліктер бойынша: математика, тілдер, жаратылыстану пәндердің оқыту деңгейлері бойынша тапсырмалар мен жаттығулардағы сабақтастықты қадағалау, егжей-тегжейлі жинақтау (ерекше назар аудару)
- 5) оқушының жеке тұлғасы үшін оқу ақпаратының практикалық тиімділігі мен құндылығын терең талдау.

Сарапшыға ұсыныстар

Сараптама барысында:

әрбір сарапшы бағаланатын басылымның оқу мазмұнын толық меңгеру және оның сапасы, оқу процесінде жарамдылығы, эргономикалығы туралы дәлелді және егжей-тегжейлі түсіндіруі және өзінің жеке ойын қалыптастыруы тиіс

Бұл үшін:

- 1) ол барлық нормативтік-құқықтық құжаттарды зерттейді, жаңа басылымдар мазмұнының талаптарға сәйкестігін тексереді
- 2) барлық алынған оқу әдебиеттерінің кешенін зерделейді, қажет болған жағдайда оның мазмұнын алдыңғы оқу деңгейіндегі бағдарламалармен салыстырады

Электрондық оқулық бойынша сарапшыларға ұсыныстар (ПК жұмысының қорытындысы бойынша):

Ерекше назар аудару қажет:

оқулықтың интерактивтілік дәрежесі

мультимедиа мүмкіндіктерінің болуы және деңгейі

виртуалды шындықта жұмысты қамтамасыз ету дәрежесі
аудио және бейне жазбалардың сапасы мен қолайлылығы

оқулықтың навигациялық жүйесінің сапасы: (бір бөлімнен
екіншісіне жылдам өту, қажетті бөлімдерді жылдам іздеу,
кері байланыс функциялары бар ма)

техникалық сұрақтар (навигация белсенді ме, сілтемелер
жұмыс істей ме)

PISA ғалым-зерттеушісі Харамбос К.П. оқулықты сараптамалық талдау тәсілдерін жіктеді

Ол талдаудың үш санатын анықтады: көлденең, тік және контекстік.

1. Көлденең талдау - оқулықтың жалпы сипаттамасын анықтайды: физикалық қасиеттері, оқулықтың құрылымы мен мазмұнын ұйымдастыру туралы түсінік.
2. Тік талдау - оқу материалының дидактикалық сапасын, оның әдістемелік аппаратының сапасын анықтайды
3. Оқулықты контекстік талдау - оқушылардың тұлғалық (практикалық-бағытталған) қабілеті мен дағдыларын дамыту үшін тапсырмалар мен мысалдар түрлерін анықтау үшін жүргізіледі

Мәтінмәндік бағытталған немесе өнімді тапсырмалар

Бұл тапсырмалардың мақсаты - алынған білім мен дағдыларды нақты өмірдің түрлі контекстінде қолдану.

Олар білім алушыларды шынайы өмірлік жағдайдамен алған білімі мен дағдыларын байланыстыруға үйретеді, жеке тәжірибесін арттыруға мүмкіндік береді. Олар оқушы алған білімдерін өмірде қолдана алатындығын тексереді.

Тапсырмалардың негізгі ережелері

Олар білім алушының күнделікті тәжірибесімен байланысты болуы қажет, өмірлік жағдайды ескеруі керек. Оларда дайын жауап жоқ, тек кеңестер болуы мүмкін

PISA және TIMSS халықаралық зерттеулері бұл тапсырмаларға ерекше назар аударады.

Оқулықты талдау критерийлері контекстік тапсырмаларды талдауға көмектеседі

Дәстүрлі және контекстік-бағытталған (өнімді) тапсырмалардың мысалдары

Дәстүрлі / репродуктивті тапсырмалар	Мәтінмәндік / өнімді тапсырмалар
Тіктөртбұрыштың ауданын анықтаңыз.	Бөлменің жоспары мен кілем өлшемдері берілген. Ұсынылған кілемдердің қайсысы бөлме үшін қолайлы және еденді толығымен жабатынын анықтаңыз?
Егер лифттің жүк көтергіштігі 400 кг болса, лифт 80, 100, 65 және 400 кг салмақты 4 адамды көтере ала ма?	Сіз мұндай жағдайда: сіздің отбасыңыз қонаққа келді, 8-ші қабатқа көтерілу керек, лифттің жүк көтергіштігі-400 кг, бұл лифт Сіздің отбасыңызды 8-ші қабатқа көтере ала ма?
Қазақстан қандай құрлықта орналасқан? Оның орналасуын анықта.	Глобустан немесе картадан біздің еліміз орналасқан материкті тауып көрсетіңіз, оны атаңыз. Өзің және туыстарың тұратын қаланы көрсетіңіз?

Оқу әдебиеті сарапшысының жеке қасиеттері:

- Оқыту, білім беру тәжірибесі
- Объективтілік, бағалаудағы академиялық адалдық
- Пікірлердің ашықтығы, шынайылығы
- Жаңалықты көру және бағалай білу
- Дәл, анық және қисынды ойлау қабілеті
- Жұмыстың қорытындысын бере білу: қысқа, айқын және авторлар мен редакторлар үшін түсінікті
- Жұмысты мерзімінде орындай білу

САРАПШЫ ТИІМДІ ЖАҢАЛЫҒЫ БАР ОҚУЛЫҚТЫ КӨРУ, БАҒАЛАУ ЖӘНЕ ТАҢДАУ КЕРЕК

Білім берудің жүйелік-қызмет парадигмасының позициясынан шығатын мазмұны

Оқулық STEAM білім берудің бастапқы позицияларын және таксономиялық деңгейлерді бейнелейді

Ғылым жетістіктерін көрсететін оқулық: нейропедагогика және психология, оқу материалын көп арналы қабылдау

Тапсырмаларда "PISA" және "TIMSS" халықаралық зерттеулерінің үздік тәжірибесі көрсетіледі

Назарларыңызға рахмет!